

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת נצבים
כו אלול תשפ"א

אפשר שתספיק תשובה כזו למרק וללבן החטא שנעשה בפעל, וזה דבר צריך באור מאיזה צד אפשר שתועיל התשובה לבעל התשובה. [...] ויראה שזה כן ממה שאמרו רבותינו ז"ל במסכת נדרים והלכתא פותחין בחרטה, ופירשו שם בגמרא היאך דאמר ליה לבך עלך או כדו תהית, וזה ממה שיורה שהכל הולך אחר קיום הרצון, שאם הרצון קיים השבועה קיימת ואם אין הרצון קיים הרי השבועה כאלו היא בטעות, ומתירין אותה אף על פי שנעשית תחלה ברצון, ולפי זה הבעל תשובה כשמתחרט וגומר בלבו שהוא רוצה שהעבירה הנעשית על ידו לא היתה נעשית, ושם תבא לידו פעם אחרת לא יעשה אותה, זה יורה שהפעל הראשון נעשה בטעות ובלי ידיעה והשכל, כמו שאמר ארסטו בספר המדות שפעולות השכל לא יקבלו החרטה.

וזה שאמרו רבותינו ז"ל היכי דמי בעל תשובה, כגון שבא לידו דבר ערוה פעם ראשונה ושניה ונצול הימנה, מחוי רב יהודה באותו פרק באותה אשה באותו מקום, כי כשיבא הפעל ההוא לידו בכל אותם התנאים ויכבוש יצרו לאהבת השם יתברך ולא ישוב לעשותו, זה יורה שנתחרט חרטה גמורה וגמר בלבו שהפעל שעשה בראשונה היה בטעות ובלי דעת והשכל אחר שהוא מתחרט עליו, ואין ראוי שיענש האדם על עבירה כזו כמו שאין ראוי שיגונה על הפעל שנעשה בטעות ובלי ידיעה, וכן הפעל הטוב לא ישובח האדם עליו אלא אם כן נעשה ברצון בתחלתו ושלאחר שנעשה ירצה בקיומו, כלומר ירצה שיהיה עשוי ולא יתחרט עליו, שאם יתחרט עליו הפסיד שכרו ולא תחשב לו לצדקה.

וזה דבר בארוהו רבותינו ז"ל במסכת קדושין על מה שנאמר ביחזקאל ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול במעלו אשר מעל ימות, והקשו שם ולהוי כמחצה זכאי וכמחצה חייב, ומתריך אמר רב בתוהא על הראשונות, הנה נראה שאפילו הפעל הטוב אין ראוי שישובח עליו או יקובל עליו שכר אלא אם כן רוצה בקיומו ואינו מתחרט עליו, אבל אם יתחרט עליו הרי הוא כאלו לא נעשה ואין ראוי לקבל עליו שכר. ונתבאר לפי זה שהעבירה שמתחרט עליה כראוי ואינו רוצה בקיומה הנה זה יורה שלא נעשה הפעל ההוא ברצון גמור, ושם הונח לרצונו הפשוט לא היה עושהו לפי מה שהרצון גזור עתה, והראיה שבא דבר עבירה זו לידו פעם אחרת ונצול הימנה מדעתו וברצונו ובבחיירתו, להיותו משער שהדבר ההוא רע בעיני ה' ושאין ראוי לאדם לעשות מה שהוא רע בעיני השם יתברך, וזו היא התשובה הגמורה, ומזה הצד הוא שתועיל התשובה לבעל העבירה, שהיא תשים העבירה כאלו לא נעשית בפעל וכאלו הוא דבר שנעשה בטעות ובבלי דעת, ובזה ישיג מרוק העונות, ועל צד החסד תחשב לו לצדקה ויאהבהו השם יתברך נדבה כמו שכתבנו למעלה:

מובא במדרש תנחומא (וירא כג):

עתידין בניו של יצחק לחטוא לפני ואני דן אותם בראש השנה. אלא אם מבקשין שאחפש להן זכות ואזכר להן עקדת יצחק, יהיו תוקעין לפני בשופר של זה. אמר לו: ומה הוא השופר? אמר לו: חזור לאחוריק. מיד, וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. זה אחד מעשרה דברים שנבראו בין השמשות. נאחז בסבך בקרניו, אמר לו

א. זדונות כזכיות

מובא במסכת יומא (פ, ב):

אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר (יחזקאל לג, יט) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה.

כותב רש"י:

כי כשלת בעונך. עונך יחסך כמכשול שהיא סגגה:

עליהם (חיו) [הוא] יחיה. על כל מה שעשה ואף על העבירות:

מסביר ר' משה בן חביב (תוספת יום הכיפורים יומא פ, ב):

איני והאר"ל כו' נעשות לו כזכיות שנאמר ביחזקאל סימן ל"ג ובשוב רשע מרשעתו כו'. ודייק לה מתיבת עליהם דהיא יתירה אלא בא לרמוז עליהם הוא יחיה כלומר על מה שעשה ואף על העבירות כדפרש"י והא דלא דייק לה מדכתיב שם סי' ח"י ובשוב רשע מרשעתו ויעש משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה כו' משום דהתם איכא למדחי דמאי דכתיב הוא את נפשו יחיה קאי בעבור המשפט וצדקה שעשה. גם מ"ש הכתוב האחר ויראה וישוב מכל פשעיו חיו יחיה לא ימות איכא למדחי דכונת הכתוב לומר דכיון דחזר בתשובה לא ימות בלא עתו וזהו הכפל חיו יחיה וחזר לומר לא ימות אבל אכתי לא שמענו דזדונות נעשו כזכיות להוסיף לו חיים על בני דורו לכך מוכח לה מקרא דסימן ל"ג דכתיב עליהם הוא יחיה כלומר דאף על העבירות שעשה שנעשו לו כזכיות הוא יחיה יותר מבני דורו.

ויש להתבונן היאך אפשר שגוף העבירה יעשה זכות. י"ל דכיון דתשובה מעולה היא באותו פרק וכו' כדלקמן וכיון שלעבר טעם טעם החטא והכיר במים גנובים ימתקו ואפ"ה פירש מהעבירה מאהבת ה' נמצא דאותה עבירה שעשה כבר גרמה הפרישה זו שעשה שהוא זכות גדול משא"כ בצדיק במעולם לא חטא ופגע באשה זונה ופירש ממנה אין לו זכות גדול ודוק:

וזה מש"כ הרמב"ם (הלכות תשובה ז, ד):

ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרים יותר מהם.

וכתוב בספר העיקרים (מאמר ד פרק כז):

יקרה בענין התשובה ספק גדול לפי מה שהונח מענינה והוא זה, שאחר שנעשית העבירה בפעל מה תועיל התשובה בחרטה ובודוי, וכי ההורג את הנפש או המחלל את השבת וחזר בתשובה בפיו ובלבבו כמו שאמרנו, התשוב נפש הנרצח אליו בודוי וחרטה, או השבת המחולל אם ישוב נשמר בזה, והרי זה דומה למי שסתר הבית בפעל וחזר ובונה אותה בפיו, כי לא תבנה עוד ברוב דברים בשב ואל תעשה, ואם כן היאך

מותאם ונערך עם השלמת מקורות ע"י בנו יונתן יוסף, מתוך שיחתו השבועית של הרב בצרפתית.

לקבלת השיחה ב M או ב WhatsApp : A0583245820@gmail.com או באתרים לדעת ודרשו

הקדוש ברוך הוא: יהיו תוקעין לפני בקרן איל ואושיעם ואפדם מעונותיהם. והוא שדוד משבח, מגני וקרן ישעי משגבי ומנוסי (ש"ב כב, ג). ואשבר על מלכיות מעליהן ואנחם אותם בתוך ציון, שנאמר: כי נחם ה' וגו'. אמן.

ביודעי תרועה

מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא):

רבי חנינא בן דוסא אומר אותו האיל לא יצא ממנו דבר לבטלה, אפרו של איל הוא יסוד שעל גבי המזבח הפנימי, שנאמר (שמות ל"ג) וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה. גידי של איל הם עשרה כנגד עשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בהם. עורו של איל הוא אוור מתניו של אליהו, שנאמר (מלכים ב א, ח) ויאמרו אליו איש בעל שער ואוור עור אוור במתניו. שתי קרניו של איל שופרות. בשל שמאל נשמע קולו הקדוש ברוך הוא על הר סיני, שנאמר (שמות י"ט) ויהי קול השופר. וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל, ועתיד לתקע בו לעתיד לבא בקבוץ של גליות, שנאמר (ישעיה כו, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול.

מובא בויקרא רבה (כט, ג):

אמר רבי יאשיה, כתיב: אשרי העם ידעי תרועה, וכי אין אמות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להן, כמה בוקיננוס יש להם, כמה סלפירגסי יש להם, ואמרת: אשרי העם ידעי תרועה, אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים, אימתי בחדש השביעי.

כותב השל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה פרק תורה אור):

עוד יתעורר ברמז הקולות, מה שמרמזים. ומתחלה, אקדים לך מה שכתבו הקדמונים (ראה רמב"ם הל' דעות פ"ב הל' א-ב; שמונה פרקים פ' ג-ד; שערי תשובה ריש שער רביעי), כשם שיש להגוף בריאות, וחולי ומיתה, כן יש בנפש. ובריאות הנפש הוא, קיום התורה והמצוות והנהגת המדות הישירות. והחולאים הוא בחסר מאלו הדרכים או בחלוף. והרפואות להם הוא התשובה הגמורה. וכמו שאם יכבד החולי במאד מאד בגוף, אזי מת, כן אם הרשיע הרבה, אזי הכרת תכרת הנפש בר מינן. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יח ב) רשעים בחייהם קרוים מתים.

לכך תוקעין תשר"ת. ופירשו רבותינו ז"ל (ראש השנה לג, ב), שברים הוא גנוחי גנח, כדרך החולים, ותרועה הוא יליל ובכיה, כדרך שבוכים על המתים. והנה עשה אלקים את האדם ישר, רק שהאדם מקלקל את עצמו, והוא עקש ופתלתל. על זה מורה תקיעה ראשונה, שהוא קול פשוט וישר. ואחר כך שהוא גנוחי גנח, רומז על חולי הנפש. ואחר כך יליל, רומז על חטאים גדולים, שהם מיתת נפש. על זה צריך האדם להיות גנוחי גנח, ויילל בבכיה רבה, פלגי מים ירדו עיניו ויחזור, כי השם יתברך מקבל השבים. וכשעושה תשובה שלמה, אז שב הוא לדרכו הראשונה כאשר עשה אותו השם יתברך ישר. וזהו תקיעה אחרונה, שהוא גם כן קול פשוט וישר, כי טוב וישר ה', על כן הוא יורה חטאים בדרך.

כמו שאמרו חכמינו ז"ל במדרש (ילקוט שמעוני ח"ב רמז שנח), כי מצד החכמה והנבואה, לא היה תקנה לחוטא, גם מצד התורה לא היה תקנה רק לשגגות, על ידי קרבן. אמנם, השם יתברך ברוך הוא ברחמי וברוב חסדיו אומר, יעשה תשובה, ומביא זה הפסוק (תהלים כה, ח) 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך'. וזהו שאמר הכתוב (הושע יד, י) 'כי ישרים דרכי ה''. 'ישרים' - לשון רבים, כלומר, שתי פעמים ישר, דהיינו שעשה אותו ישר, וכשחטא ושב, מחזירו להיות ישר. כל אלה המחשבות יחשוב בכל אלול בעת התקיעות, ויעמוד באימה וביראה ורתת וזיע בשעת התקיעות, ויתודה וישוב אל ה' אלקינו.

כותב הפרי צדיק (ראש השנה יג):

וענין תקיעת שופר אי' בתוס' (ר"ה טז, ב) בשם הירוש' על הפ' והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע [השטן] קל שיפורה זמנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע פעם תניין אמר ודאי זהו שיפורה דיתקע בשופר גדול ומטא זימני' למתבלע ומתערבב וכו'. וצריך להבין וכי לא ידע שמצות היום בשופר ומקיימין בכל שנה מצוה זו כמו כל המצות. וכן מה שחוזרין ותוקעין כשהן

עומדין ג"כ תיקון חכמים הוא ולמה הוא מתערבב במצוה זו דוקא. אך בזה"ק נקרא מדת בינה שופר גדול והוא בחי' בינה לבא שיכנס למעמקי הלב. ושופר הוא התעוררות הפחד והיראה מהשי"ת כמו שנא' אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. ושופר גדול הוא כשנקבע בלב לעולם שלא ישכח עוד שזה הוא פי' גדול בלא שיעור ולעולם. וכתיב יתקע בשופר גדול ולא כתיב מי התוקע כמו דכתיב וה' אלהים בשופר יתקע. אך כל מכוון התקיעת שופר הוא לעורר השופר גדול שהוא התעוררות במעמקי הלב כמו שיהי' לעתיד שנא' והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו' שמוזה יתעוררו אף האובדים והנדהים.

מביא השם משמואל (ראש השנה כב):

יתבאר עפ"י דברי כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה שענין השופר זכרון ליום ראשון דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים, דבכל ר"ה מתחדשת חיות פנימית בכל אחד מישראל, ומקבל הנשמה מחדש באמצעות שמיעת קול שופר עכ"ל.

מובא בספר אבודרהם (סדר תפלת ראש השנה):

כתב רבי סעדיה מה שצונו הבורא יתברך לתקוע בשופר בר"ה יש בזה עשרה ענינים. הענין הראשון מפני שהיום היתה תחלת הבריאה שבו ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ומלך עליו וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכ"מ התחלת מלכותם. (ואין) [וכן] אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה. וכך אמר דוד (תה' צח, ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. והענין הב' כי יום ר"ה הוא ראשון לעשרת ימי תשובה ותוקעין בו בשופר להכריז על ראשנו כמי שמוהיר ואומר כל הרוצה לשוב ישוב ואם לאו אל יקרא תגר על עצמו. וכן עושין המלכים מזהירין את העולם תחלה בגירותם וכל העובר אחר האזהרה אין שומעין לו טענה. והענין השלישי להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו (שמות יט, טז) וקול שופר חזק מאד. ונקבל על עצמינו מה שקבלו אבותינו על עצמם נעשה ונשמע.

והענין הרביעי להזכירנו דברי הנביאים שנמשלו כתקיעת שופר שנאמר (יחז' לג, ד) ושמע השומע את קול השופר ולא נזהר תבא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה והוא נזהר נפשו מלט. והענין ה' להזכירנו חרבן בית המקדש וקול תרועת מלחמת האויבים כמו שנאמר (עי' ירמיה ד, יט) כי קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה וכשאנו שומעים קול השופר נבקש מאת השם על בנין בית המקדש. והענין הששי להזכירנו עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים וכן אנחנו נמסור נפשנו על קדושת שמו ויעלה זכרונו לפניו לטובה. וענין השביעי כשנשמע תקיעת השופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא. כי כך הוא טבע השופר מרעיד ומחריד כמו שנאמר (עמוס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. והענין השמיני להזכיר יום הדין הגדול ולירא ממנו שנאמר בו (צפניה א, טז) קרוב יום ה' הגדול קרוב ומהר מאד יום שופר ותרועה. וענין הט' להזכירנו קבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו (ישעיה כו, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וכו'. והענין י' להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה שנאמר בה (ישעיה יח, ג) כל יושבי תבל ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו.

ואומר במדרש (עי' זוהר שופטים) כל השנה השטן מקטרג על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא והקב"ה דוחה אותו לר"ה ליום הדין ובר"ה בא השטן לקטרג מביא החמה להעיד על עונותיהם של ישראל והחמה מעידה. והקב"ה אומר לו הרי עד אחד ואין עד אחד נאמן הבא עד אחר עמך והוא הולך להביא את הלבנה ואינו מוצא אותה שהיא נכסית שנאמר (תהלים פא, ג) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו. יום שהלבנה מתבקשת ואינה נמצאת שהיא מכוסה.

ועוד תמצא בכסה בגימטריא לבנה לרמזו שהיא מתכסה בו. ואמרינן בפסיקתא (דר"כ בחדש השביעי) ר' ברכיה פתח תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו וכל החדשים אינה נכסים אלא ליום חגנו והלא ניסן חדש ונתכסה ויש לו חג חגו בפני עצמו.

אלא חדש ויש לו חג וחגו בו יומו ואי זה זה תשרי תשרי כתיב ע"ש תשרי ותשבוק על חוביהם אימתי בחדש השביעי (ויקרא כו).